

АНОТАЦІЯ

Музичин Діана Олександрівна. Відтворення історичної спадщини в німецькомовному перекладі роману Наталки Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма». Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. Спеціальність 035. Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша німецька. Івано-Франківськ, 2025.

Це дослідження розглядає репрезентацію історичної спадщини в німецькому перекладі роману Наталки Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма». Актуальність теми зумовлена необхідністю збереження національної ідентичності в умовах глобальної культурної взаємодії. Роман є прикладом майстерної роботи з багатошаровою історією України, переданою через індивідуальну перспективу головного героя. У дослідженні аналізується, як історичні, культурні та лінгвістичні реалії оригінального тексту зберігаються та інтерпретуються в німецькому перекладі, здійсненому Марією Вайссенбьок «Der Erzherzog, der den Schwarzmarkt regierte, Matrosen liebte und mein Großvater wurde». Робота включає порівняльний аналіз оригіналу й перекладу, вивчення лінгвістичних та стилістичних прийомів, а також особливостей адаптації тексту до німецької читацької аудиторії. Результати дослідження сприяють глибшому розумінню перекладацьких процесів у літературознавстві та пропонують цінні знання про міжкультурний діалог.

Ключові слова: історичний та культурний контекст, переклад, ідентичність, адаптація.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Arbeit untersucht die Wiedergabe des historischen Erbes im deutschen Übersetzungswerk des Romans von Natalka Sniadanko „Ordentliche Handschriften des Erzherzogs Wilhelm“. Die Relevanz der Thematik ergibt sich aus der Notwendigkeit, die nationale Identität im globalen kulturellen Raum zu bewahren. Der Roman ist ein Beispiel für die kunstvolle Auseinandersetzung mit der komplexen Geschichte der Ukraine, die durch die individuelle Perspektive der Protagonistin vermittelt wird. Diese Arbeit analysiert, wie historische, kulturelle und sprachliche Realitäten aus dem Originaltext im deutschen Übersetzungswerk bewahrt und interpretiert werden. Die Untersuchung umfasst eine vergleichende Analyse des Originals und der Übersetzung, wobei sprachliche und stilistische Mittel sowie die Anpassung an den deutschen Leserkreis untersucht werden. Die Ergebnisse dieser Arbeit tragen zur Erweiterung des Verständnisses von Übersetzungsprozessen in der Literaturwissenschaft bei und bieten wertvolle Einblicke in den interkulturellen Dialog.

Schlagwörter: historischer und kultureller Kontext, Übersetzung, Identität, Adaptation.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА У РОМАНІ НАТАЛКИ СНЯДАНКО «ОХАЙНІ ПРОПИСИ ЕРЦГЕРЦОГА ВІЛЬГЕЛЬМА»	10
1.1. Історичний контекст роману	10
1.2. Художні засоби відтворення історичних реалій	20
1.3. Трансформація історії через призму сучасного автора	29
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ «ОХАЙНІ ПРОПИСИ ЕРЦГЕРЦОГА ВІЛЬГЕЛЬМА» НА НІМЕЦЬКУ МОВУ	35
2.1. Збереження історичного контексту у перекладі	35
2.2. Мовні та стилістичні аспекти перекладу	43
2.3. Адаптація для німецькомовного читача	51
РОЗДІЛ III. ВІДТВОРЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ НАТАЛКИ СНЯДАНКО «ОХАЙНІ ПРОПИСИ ЕРЦГЕРЦОГА ВІЛЬГЕЛЬМА»	56
3.1. Відображення культурного та історичного контексту у перекладі роману	56
3.2. Порівняльний аналіз мовних та стилістичних засобів в оригіналі та німецькомовному перекладі	64
3.3. Вплив перекладу на сприйняття історичної спадщини у німецькомовних країнах	71
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Сучасний літературний процес характеризується зростанням інтересу до художніх творів, у яких поєднується індивідуальна авторська перспектива та осмислення переломних історичних подій. Українська проза, що активно розвивається у напрямі переосмислення минулого, відіграє важливу роль у формуванні історичної пам'яті та культурної ідентичності. У цьому контексті особливої уваги заслуговують твори, що поєднують документальність і художню інтерпретацію, адже вони відкривають нові можливості для міжкультурного діалогу. Одним із таких творів є роман Наталки Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма», який порушує складні питання історичної спадщини, національної самосвідомості та культурної взаємодії.

Актуальність теми дослідження відтворення історичної спадщини в німецькомовному перекладі роману Наталки Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма» зумовлена важливістю збереження національної ідентичності у глобалізованому культурному просторі. У сучасному світі переклад виконує роль ключового посередника між культурами, забезпечуючи доступ іншомовної аудиторії до історичного досвіду, ментальних особливостей та художніх традицій певного народу. Саме тому коректна й чутлива передача історичних і культурних реалій у перекладі стає невід'ємною умовою формування цілісного та об'єктивного уявлення про Україну за її межами.

Роман Наталки Сняданко є показовим прикладом художнього осмислення складних історичних подій, у якому особисте переплітається з політичним, а національна історія відтворюється крізь індивідуальну перспективу. Переклад такого твору на німецьку мову має не лише літературне, а й культурне значення, адже передбачає передачу численних історико-культурних кодів, алюзій, реалій та форм мовної експресії, що формують унікальний образ українського минулого.

З огляду на це, дослідження того, як історична спадщина України трансформується та відтворюється в процесі перекладу, є надзвичайно

важливим. Воно дозволяє виявити, наскільки точно й повноцінно німецькомовний читач отримує доступ до змістових та культурних глибин оригінального твору, а також які саме перекладацькі рішення впливають на інтерпретацію історичного контексту. Аналіз таких процесів сприяє кращому розумінню міжкультурної комунікації та окреслює значення перекладу як інструмента збереження історичної пам'яті та культурного коду.

Таким чином, результати аналізу дозволяють оцінити, наскільки ефективно українська історична спадщина репрезентована у німецькомовному культурному просторі завдяки художньому перекладу.

Мета дослідження – проаналізувати, яким чином історична спадщина та культурні реалії, відображені в оригіналі роману Наталки Сняданко, адаптовані та інтерпретовані в німецькомовному перекладі, а також застосувати вплив перекладацьких стратегій на сприйняття тексту іноземною аудиторією.

Об'єкт дослідження – процес відтворення історичної спадщини в художньому перекладі.

Предмет дослідження – особливості передачі історичних, культурних та мовних реалій у німецькомовному перекладі роману Наталки Сняданко «Охайні прописи Ерцгерцога Вільгельма», здійсненому Марією Вайссенбюк під назвою «Der Erzherzog, der den Schwarzmarkt regierte, Matrosen liebte und mein Großvater wurde».

Завдання дослідження:

1) Вивчити історичний контекст, який лежить в основі роману Наталки Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма», та проаналізувати, як цей контекст відображений у творі.

2) Дослідити художні засоби, за допомогою яких авторка відтворює історичні реалії, та розкриває їхню роль у формуванні образу минулого.

3) Проаналізувати, як сучасний автор трансформує історичні події, переосмислюючи їх через власну творчу призму.

4) Розглянути особливості передачі історичного контексту в німецькомовному перекладі роману та як цей контекст збережений.

- 5) Дослідити мовні та стилістичні аспекти німецькомовного перекладу з акцентом на передачі культурно-історичних реалій.
- 6) Проаналізувати адаптацію тексту для німецькомовного читача, враховуючи культурні відмінності та читацькі очікування.
- 7) Виконати порівняльний аналіз мовних та стилістичних засобів оригіналу і перекладу, виявивши основні перекладацькі стратегії.
- 8) Оцінити вплив німецькомовного перекладу на сприйняття історичної спадщини України в німецькомовних країнах.

У дослідженні використано комплекс **методів**, які забезпечують глибокий аналіз поставленого завдання. Застосовано історико-культурний метод для вивчення історичного контексту роману Наталки Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма» та специфіки відображення культурної ідентичності у творі. Компаративний метод дав змогу провести порівняльний аналіз оригінального тексту та його німецькомовного перекладу з визначенням спільного й відмінного у відтворенні історичних реалій, мовних і стилістичних засобів. Для аналізу перекладацьких стратегій і адаптації застосовано контекстуальний аналіз, який дозволяє простежити способи передачі культурно-специфічних елементів та їх вплив на сприйняття тексту німецькомовною аудиторією. Структурно-стилістичний метод використано для вивчення мовних і стилістичних особливостей роману та особливостей їхнього відтворення у перекладі. Методи інтерпретації та узагальнення забезпечили формування висновків щодо впливу перекладу на збереження історичної спадщини й культурного коду в літературному тексті.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі відтворення історичної спадщини у німецькомовному перекладі роману Наталки Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма», що досі не було предметом системного наукового опрацювання. У роботі вперше здійснено порівняльний аналіз оригінального тексту та його німецькомовного перекладу з метою з'ясування ступеня збереження історичного контексту, культурно-специфічних реалій та художніх особливостей твору.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні знань про перекладацькі стратегії відтворення художніх творів з виразним історико-культурним компонентом, а також у формуванні ширших уявлень про можливості міжкультурного діалогу, що здійснюється засобами художнього перекладу.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів у подальших дослідженнях у галузі перекладознавства, літературознавства та міжкультурної комунікації. Висновки дослідження можуть бути корисними для перекладачів, які працюють із текстами, наповненими історичними та культурними реаліями, а також для популяризації української культури за кордоном через художні переклади.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати магістерського дослідження були апробовані на X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації» (ELLIC-2025) у вигляді доповіді на тему «Відображення культурно-історичного контексту у перекладі роману Наталки Сняданко “Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма”» (Івано-Франківськ, 2025).

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен із яких містить окремі підрозділи, загальних висновків та списку використаних джерел.

У Розділі I – «Історична спадщина у романі Наталки Сняданко “Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма”» – проаналізовано історичний контекст твору, окреслено історичні реалії, які формують культурно-історичне тло роману, визначено художні засоби їх відтворення та простежено, як сучасний автор трансформує й інтерпретує історичний матеріал у художньому наративі.

Розділ II – «Особливості перекладу роману “Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма” на німецьку мову» – присвячено аналізу способів збереження історичного контексту під час перекладу, лінгвістичним і стилістичним аспектам передачі авторського задуму, а також принципам адаптації твору для німецькомовного читача з урахуванням культурних, мовних і рецептивних відмінностей.

У Розділі III – «Відтворення історичної спадщини в німецькомовному перекладі роману Наталки Сняданко “Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма”» – розглянуто культурно-історичні елементи, що зберігаються або трансформуються у перекладі, проведено порівняльний аналіз мовних і стилістичних засобів в оригіналі та німецькомовному перекладі, а також досліджено вплив перекладу на сприйняття історичної спадщини української культури у німецькомовному середовищі.

Загальні висновки узагальнюють результати теоретичного й практичного дослідження та формулюють основні положення, що випливають з аналізу змісту, стилістики та перекладацьких рішень.

За обсягом робота становить 82 сторінки, з них 65 сторінок припадає на основний текст. Список використаних джерел налічує 60 позицій.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дана магістерська робота є комплексним дослідженням особливостей відтворення історичної спадщини у німецькомовному перекладі роману Наталки Сняданко «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма». Актуальність теми зумовлена зростаючим інтересом європейської аудиторії до української історії, а також необхідністю репрезентації українського історичного наративу в інших культурних просторах. Переклад художніх творів історичного змісту відіграє важливу роль у культурній комунікації, адже він не лише передає зміст оригіналу, але й впливає на формування уявлень про історичні події, осіб та соціокультурні процеси в іншомовному середовищі.

На основі теоретичного аналізу категорій історичної спадщини, культурних реалій та лінгвокультурної специфіки художнього перекладу було встановлено, що відтворення історичного матеріалу вимагає глибокого знання як мови-джерела, так і мови-реципієнта, а також культурного контексту обох народів. Переклад історично насичених творів ґрунтується на поєднанні лінгвістичної точності та культурної інтерпретації, що робить процес адаптації особливо складним. Історичний дискурс роману Сняданко відзначається багат шаровою структурою, у якій поєднуються документальні фрагменти, художня реконструкція, іронічні та есеїстичні елементи. Кожен із цих рівнів ставить перед перекладачем окремі завдання та вимагає ретельного добору мовних засобів.

Аналіз німецькомовного перекладу, здійсненого Марією Вайссенбюк «*Der Erzherzog, der den Schwarzmarkt regierte, Matrosen liebte und mein Großvater wurde*», продемонстрував, що перекладачка прагнула максимально відтворити історичну автентичність тексту, дотримуючись авторського стилю та смислової структури роману. Дослідження виявило низку явищ, пов'язаних із передачею історичних назв, реалій доби, культурних конотацій та специфічної української мовно-стилістичної традиції. Особливу увагу приділено способам передачі постаті ерцгерцога Вільгельма (Василя Вишиваного), його історичної ролі та ідейного значення для українського визвольного руху, що становить ключовий елемент як оригінального тексту, так і його перекладу.

Виявлено, що у перекладі важливу роль відіграють різні мовні рівні: лексичний, граматичний, синтаксичний та прагматичний. Лексичний рівень охоплює передачу історичних термінів, етнокультурних назв та соціальних понять, які вимагають точності та відповідності історичному контексту. Синтаксичний рівень відображає особливості стилю Сняданко, зокрема використання складних періодів, ритмічної організації тексту та іронічних вставок. Прагматичний рівень стосується інтерпретації та передачі підтекстів, авторської іронії та культурних асоціацій, що є важливими для розуміння історичних реалій романного світу.

Проведений аналіз показав, що переклад Марії Вайссенбюк є добре продуманим і цілеспрямованим процесом, спрямованим на адаптацію твору до німецькомовної аудиторії, не порушуючи його концептуальної цілісності. Перекладачка враховує історичні особливості роману, культурний код українського читача та очікування німецькомовного читача, створюючи текст, який зберігає автентичність оригіналу та водночас є доступним і зрозумілим для іншої культурної спільноти.

Загалом проведене дослідження розширило уявлення про особливості відтворення історичної спадщини в художньому перекладі, показавши, що переклад є не лише мовним, але й культурним актом. Основні результати роботи можуть слугувати теоретичною та практичною основою для подальших досліджень у галузі перекладознавства, культурної комунікації, лінгвокультурології та історичної поетики. Отримані висновки можуть бути використані у розробці методичних рекомендацій щодо перекладу історично насичених творів, що сприятиме глибшому розумінню міжкультурної взаємодії та репрезентації української історичної спадщини у світовому літературному просторі.